

POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Názov práce:

EVALVÁCIA STROJOVÉHO PREKLADU

Autor: RNDr. Daša MUNKOVÁ, PhD.

Oponent: prof. PhDr. Eva MALÁ, CSc.

1. Náročnosť spracovania riešenej problematiky práce

Problematika riešená v rámci predmetnej habilitačnej práce je nielen náročná, ale aj vysoko aktuálna, a to z viacerých dôvodov. V súčasnosti oblasť prekladateľstva často rezonuje v domácich i zahraničných vedeckých a výskumných prácach a čoraz nástojčivejšie sa na Slovensku i v celej Európskej únii zvyšuje dopyt (prevyšujúci ponuku) po kvalifikovaných prekladateľoch. Nedostatok prekladateľov súvisí nielen s úrovňou ich profesionality, ale aj s časovým limitom potrebným na preklad odborných textov väčšieho rozsahu. V takýchto prípadoch je žiaduce a efektívne vyvíjať a rozvíjať rôzne prekladateľské nástroje (napr. strojový preklad), ktoré by uľahčili i urýchlili náročnú prácu prekladateľov.

RNDr. Munková sa vo svojej habilitačnej práci zameriava práve na oblasť strojového prekladu, ktorý koncentrovala na doteraz neprebádané skúmanie a evalváciu typovo odlišných jazykov (analytického a syntetického/flektívneho), čo v kontexte originality považujeme za pôvodné a inovatívne dielo autorky. Vzhľadom na prienik viacerých vedných disciplín (najmä z oblasti počítačovej lingvistiky, informatiky a teoretickej lingvistiky), má predmetná práca výrazný interdisciplinárny charakter.

2. Posúdenie úrovne spracovania práce

Ciele predkladanej habilitačnej práce autorka uviedla v úvode svojej práce (s. 15). Zo šiestich stanovených cieľov však niektoré považujeme za úlohy, pomocou ktorých je možné dosiahnuť vytýčené ciele, napr. skúmať rôzne prístupy a metódy evalvácie strojového prekladu.

Pri koncipovaní prvých piatich kapitol (s. 16-109) predstavujúcich teoretický základ pre následne realizovaný výskum, autorka vychádzala z dôkladného štúdia a analýzy rozsiahleho množstva literatúry (najmä anglickej proveniencie), čoho dôsledkom je jej vynikajúca orientácia v skúmanej problematike. V prvej kapitole charakterizuje strojový preklad, načrtáva dôležité etapy jeho vývoja od roku 1947 až po súčasnosť a vysvetľuje podstatu odlišných prístupov k strojovému prekladu. V druhej kapitole pomerne detailne podáva deskripciu štatistického strojového prekladu, definuje funkciu pravdepodobnosti v strojovom preklade, rozlišuje komponenty štatistického strojového prekladu, analyzuje translačné a jazykové modely. Užitočnou podkapitolou je aj prehľad textových zdrojov strojového prekladu, ku ktorému – k ich nedostatočnému množstvu – vyjadruje autorka svoju kritickú poznámku. Problematike evalvácie strojového prekladu a kvalite prekladu sa autorka venuje v ďalších troch kapitolách, pričom svoju pozornosť upriamuje na normy a kritériá prekladu, na prístupy a modely hodnotenia kvality prekladu a na charakteristiku manuálnej a automatickej evalvácie, ktorú dokumentuje aj konkrétnymi príkladmi.

V zmysle úrovne spracovania teoretickej časti práce môžeme jednoznačne konštatovať, že jej spracovanie je na veľmi dobrej odbornej úrovni. S výbornou znalosťou danej problematiky autorka prezentovala všetky súvislosti relevantné so strojovým prekladom – oblasťou jej vedeckého záujmu.

Výskumná časť je prezentovaná v troch kapitolách (s. 110-150). V prvej kapitole autorka predstavuje výskumnú vzorku: 50 posudzovateľov anglického prekladu a 30 posudzovateľov nemeckého prekladu, ktorými boli študenti translatológie, ako aj prekladatelia a rodení hovoriaci (s. 110). Žiadalo by sa uviesť konkrétny počet z každej skupiny posudzovateľov, nakoľko na s. 117 ako výskumná vzorka sú uvedení iba študenti a na s. 152 aj učitelia anglického jazyka.

Skúmaný text zameraný na analýzu spoľahlivosti automatickej evalvácie strojového prekladu (kapitola 6), ako aj na komparáciu strojového a posteditovaného prekladu mierami automatickej evalvácie v závislosti od cieľového jazyka (kapitola 7) pozostával z 37 viet (658 slov vyselektovaných z náučného textu Úvod do strojového prekladu „Prečo strojový preklad“), ktoré boli systémom online štatistického strojového prekladu preložené zo slovenčiny do anglického a nemeckého jazyka. Analýza spoľahlivosti automatickej evalvácie strojového prekladu založenej na ukazovateľoch objektivity, reliability a validity, je podložená viacerými tabuľkami a grafmi vizualizácie rôznych korelácií metrick automatickej evalvácie a následne porovnaná s metrikami manuálnej evalvácie. V diskusii v rámci habilitačného konania by bolo žiaduce bližšie vysvetliť aký *vlastný nástroj* autorka použila na evalváciu strojového prekladu (s. 110).

Vzorku výskumu orientovaného na komparáciu strojového, posteditovaného a humánneho prekladu mierami automatickej evalvácie realizovalo sedem študentov prekladateľstva a tlmočníctva so zameraním na nemecký jazyk (s. 146-150). Skúmaným textom bol právnický text pozostávajúci zo 14 viet (413 slov).

Zaujímá nás, aké kritériá autorka zvolila pri výbere textov, ako aj pri rozhodovaní o ich rozsahu. Je 14, resp. 37 viet postačujúcich na zrealizovanie výskumu s objektívnymi, reliabilnými a validnými výsledkami? Podobné otázky je možné položiť aj v súvislosti s počtom respondentov. V tomto prípade istou možnosťou, a nielen zatraktívnenia predmetného výskumu, mohlo byť zainvolvovanie študentov prekladateľstva z iných slovenských univerzít. Neuvažovala autorka o rozšírení svojho výskumu aj mimo študentov FF UKF v Nitre?

3. Prínos a úroveň výsledkov práce

Hoci názov poslednej kapitoly znie *Diskusia a záver* (s. 151-157), nenachádzajú sa v nej „partneri“ na diskusiu. Autorka sumarizuje výsledky svojho vlastného výskumu a detailne (s uvedením konkrétnych viet preložených s väčšou či menšou mierou chybovosti) popisuje a analyzuje tri prípadové štúdie aplikované pri evalvácií textu vygenerovaného systémom štatistického strojového prekladu, t.j. (1) preklad zo slovenského do anglického jazyka, jeho posteditovanie a následnú komparáciu zistených rozdielov; (2) preklad zo slovenského do nemeckého jazyka, jeho posteditovanie, následnú komparáciu zistených rozdielov, ako aj komparáciu kvality anglického a nemeckého strojového prekladu a posteditovaného prekladu; (3) overovanie miery efektívnosti (išlo o presnosť a časovú náročnosť) používania systému štatistického strojového prekladu z hľadiska posteditovania oproti humánnemu prekladu.

Isté výhrady máme k štylizácii celkových záverov výskumu, ktoré autorka uvádza ako *niekoľko faktických poznámok* (s. 156), hoci práve formulovanie výsledkov výskumu a ich prínos by malo byť deklarované na adekvátnej odbornej úrovni, a okrem iného, by malo obsahovať explicitne vyjadrené dosiahnutie stanovených cieľov (ktoré v závere práce absentuje). Záverečné poznámky sú sformulované iba vo všeobecnej rovine, a preto by som prosila, aby autorka v habilitačnej rozprave vysvetlila, napríklad, čo chápe pod *najrozsiahljšími lingvistickými informáciami o danom jazyku* (s. 157). V súvislosti s komparáciou kvality anglického a nemeckého strojového prekladu autorka pripúšťa, že výsledné významné rozdiely v presnosti v neprospech nemeckého strojového prekladu sú spôsobené menšou databázou slovensko-nemeckých paralelných textov v porovnaní so

slovensko-anglickými paralelnými textami. Vzhľadom na tieto známe a predvídateľné fakty tu preto vyvstáva otázka významu zaradenia uvedenej komparácie do predmetného výskumu. Istú diskrepanciu vidíme v ďalších dvoch záverečných poznámkach: na jednej strane autorka z časového dôvodu (*veľmi krátky čas*) považuje za efektívnejšie použiť systém štatistického strojového prekladu, a na strane druhej odporúča pred samotným strojovým prekladom najprv preeditovať východiskový text – čím sa však celkový čas venovaný prekladu značne predĺži. (A v oboch prípadoch je ešte potrebné text zeditovať.) Strojový preklad by určite mal uľahčovať prácu prekladateľa, ide o to, v ktorej fáze procesu prekladania by sa tak malo diať. Predpokladáme, že v súčasnosti “stroj“ nezachytí úplnú variabilitu východiskového, resp. cieľového jazyka, takže na vysokú kvalitu strojového prekladu oproti ľudskému sa (ešte) nedá spoľahnúť. Zároveň je však potrebné výsledky rýchlym tempom vyvíjajúcej sa techniky a informačných technológií nielen akceptovať, ale aj efektívne využívať, a to aj v humanitne orientovaných odboroch, napr. v prekladateľstve, čo potvrdzuje aj výskum D. Munkovej zameraný na vnútorné a vonkajšie metódy hodnotenia presnosti a použiteľnosti strojového prekladu. Deklarovaná počítačová gramotnosť sa v 21. storočí netýka iba informatikov, ale aj lingvistov, či prekladateľov.

Predmetná habilitačná práca je bezpochyby prínosom do problematiky strojového prekladu a jeho evalvácie, najmä v slovenskej proveniencii, kde vedecké výskumy v tejto oblasti absentujú. RNDr. Munková vo svojej práci predstavila možné riešenia skúmanej problematiky, ktoré, predpokladáme, bude postupne aplikovať aj pri preklade z cudzieho (anglického) jazyka do slovenčiny, a využije tak nielen svoje jazykové vedomosti, ale aj odborné znalosti z počítačovej lingvistiky, informatiky a štatistického spracovávania údajov.

4. Posúdenie formálnej stránky práce

Habilitačná práca pozostáva zo 188 strán, z toho 18 strán tvoria prílohy. Je napísaná v slovenčine, kultivovaným jazykom, s použitím správnych termínov adekvátnych danému kontextu. Aj keď práca nemá štandardné členenie, t.j. explicitné vymedzenie výskumnej časti, je zostavená prehľadne, s logickou nadväznosťou jednotlivých kapitol. Početné tabuľky a grafy (vyše 70) vyplývajúce zo zamerania výskumu sa autorka snažila – za účelom lepšieho pochopenia skúmaného javu – vysvetliť aj verbálne. Citácie literárnych zdrojov sú uvedené v súlade s normami vyžadovanými pri prácach vedeckého charakteru.

5. Explicitne vyjadrený návrh na udelenie vedecko-pedagogického titulu docent

Vzhľadom na vyššie uvedené prínosy habilitačnej práce, ako aj vzhľadom na to, že **RNDr. Daša Munková, PhD.** svojou publikačnou a vedecko-výskumnou činnosťou patrí k odborníkom v predmetnej oblasti navrhujem, aby jej bol po úspešnom habilitačnom konaní v študijnom odbore 2.1.35 prekladateľstvo a tlmočníctvo udelený vedecko-pedagogický titul **docent**.

V Nitre 11. marca 2014